

Vooruitsigte vir die komende seisoene: Onbestendige ekonomiese omstandighede sal deursigtige besluitneming vereis

Divan van der Westhuizen (BFAP) en Marion Delport (BFAP)

Die droogte en relatief hoë temperatuur van 2016 het tot gevolg gehad dat verskeie kommoditeitspryse relatief hoë vlakke gerealiseer het, veral die van aartappels en melies wat beide rekordpryse behaal het. Soos die nuwe seisoen in beweeg is en gunstiger weerpatrone gerealiseer het oor die grootste deel van die somerreëngebied, het die verwagte produksie van verskeie gewasse aansienlik gestyg met die gevolg dat

markpryse in baie gevalle sterk afwaartse druk ervar het. Terselfdertyd het verskeie faktore die makro-ekonomiese- en politieke omgewing uiters onbestendig gemaak met die implikasie dat besluitneming meer kompleks geraak het. Hierdie faktore beïnvloed veral besluitneming rakende bemarking en die aankoop van insette. Die doel van hierdie artikel is om 'n paar van die onmiddellike realiteite te identifiseer, dit

te interpreteer in die konteks van markvooruistigheid en laastens die effek te illustreer op plassvlak winsgewendheid en besluitneming.

Vooruitsigte vir aartappelhektare, produksie, verbruik en markpryse

Die totale oppervlakte waarop aartappels in Suid-Afrika verbou word fluktueer die afgelope 20 jaar tussen 50 000 en 55 000 hektaar, alhoewel produksie sedert 1997 met meer as 43% toegeneem het. Die projeksiës wat deur die Buro vir Voedsel en Landboubeleid (BFAP) se aartappelbedryfsmodel gegenereer word, dui aan dat die hektare geplant die volgende tien jaar effens kan toeneem (Figuur 1). Die droogte van 2016 het veroorsak dat produksie met 344 000 ton of 14% afgeneem het teenoor 2015 se hoë vlakte van byna 2.5 miljoen ton. Die projeksiës vir 2017 is sowat 8% meer teenoor die 2016-vlakte. Soos reeds voorheen in artikels verwys, is die projeksiës gebaseer op 'n sekere stel aannames. Vir 'n ander stel aannames word ander projeksiës verkry.

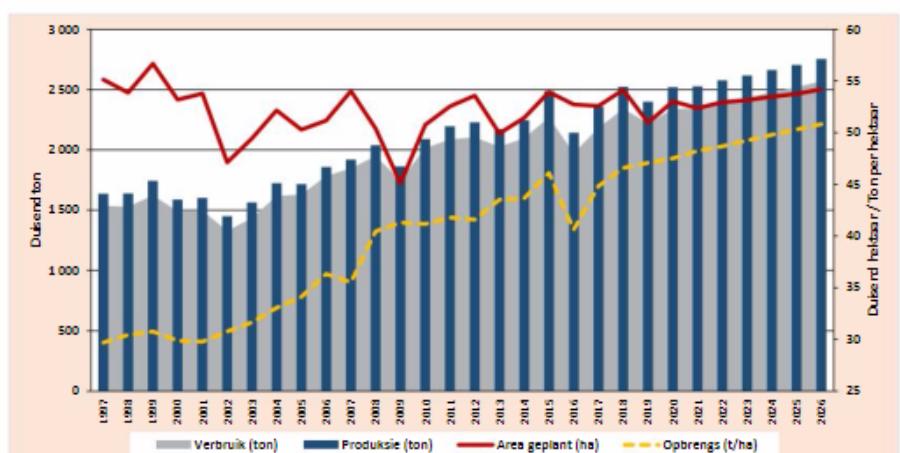
Die Oos-Vrystaat dra sowat 10 000 hektaar droëland-aartappelaanplantings by tot die nasionale hektare geplant. Gedurende 2016 het produksie in die Oos-Vrystaat met 34% afgeneem teenoor die 2015-vlakte. 'n Totaal van 23 miljoen sakkies (10 kilogram) is op 11 500 hektaar geproduseer. Die 2017 projeksiës is beraam op 'n area van 10 600 hektaar met 'n verwagte oes van 32 miljoen sakkies (10 kilogram). Dit impliseer 'n jaar-op-jaar styging van 38%. Die Noord-Kaap is ook 'n streek om uit te lig waar 'n

relatief groot oes (5% van die totale oes) verwag word in 2017 weens 'n 33% toename in aanplantings. Vir 2017 word verwag dat die Limpopo, Oos-Vrystaat, Wes-Vrystaat en Sandveld produksiegebiede onderskeidelik 21%, 15%, 15% en 14% van die totale aartappeloes sal bydra.

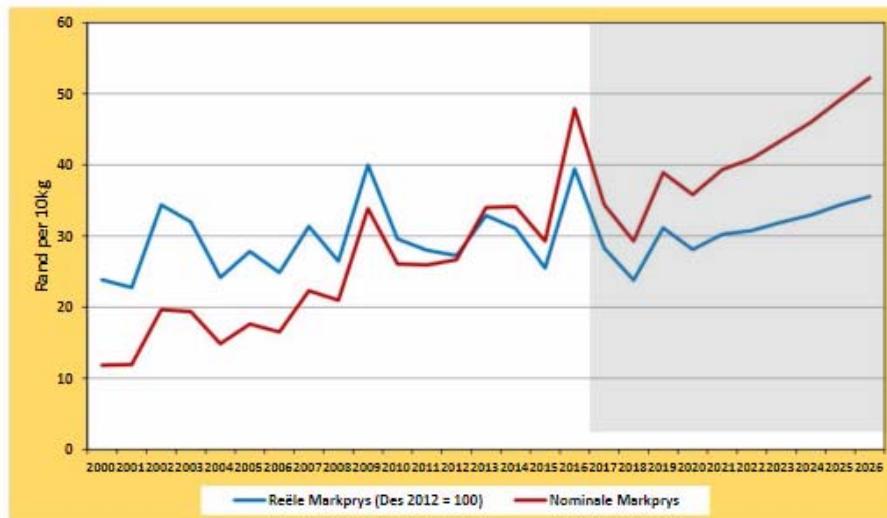
BFAP se nuutste basislynprojeksiës toon dat aartappelproduksie oor die volgende tien jaar geleidelik sal styg tot net meer as 2.7 miljoen ton in 2026 (Figuur 1). Die styging word hoofsaaklik deur hoër opbrengste gedryf. Oor die langer termyn is die aanname dat faktore soos navorsing, kultivarontwikkeling, beter produksiepraktiese en beter plantbeskermsmiddels 'n gemiddelde styging in opbrengs van 2% per jaar sal meebring.

Oor die korttermyn is die gemiddelde opbrengsverwagting in 2017 sowat 44 ton per hektaar (teenoor die gemiddeld van 40 ton per hektaar in 2016). In die droëlandgebiede het die droogte in 2016 groter opbrengsdalings veroorsaak as in die besproeiingsgebiede (tot 37% opbrengsafnames in die Oos-Vrystaat).

Die afname in die 2016-produksievlekke het 'n 63% styging in die nasionale gemiddelde nominale markprys te weeg gebring na 'n gemiddeld vlak van R47,80 per 10 kg. Met weersomstandighede terug na normaal in 2017, en 'n 8% toename in die totale oes, kan die nominale markprys maklik met meer as 20% in 2017 daal (Figuur 2).

Figuur 1: Projeksiës tot 2026 - vraag, produksie, hektare geplant en gemiddelde opbrengs per hektaar

Figuur 2: Nomiale en reële markprysse

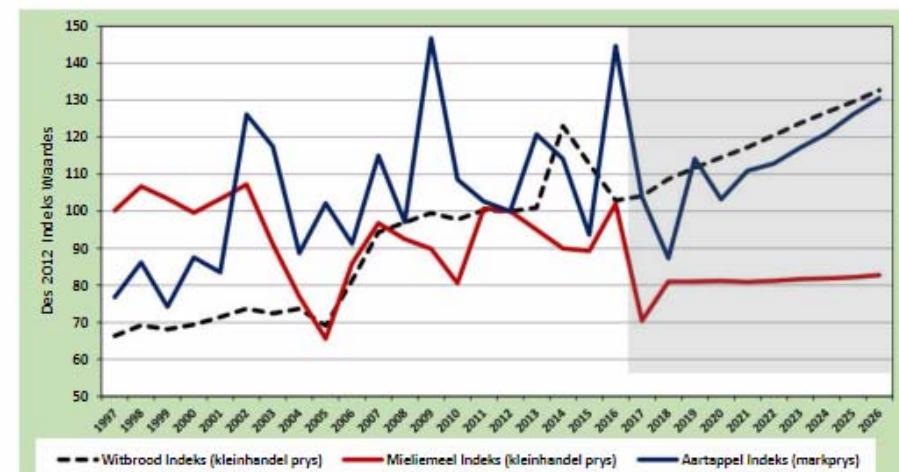
Die reële gemiddelde markprys (deflator = "CPI all products", Desember 2012 = 100) sedert 2002 beweeg swaarts rondom 'n vlak van sowat R30 per 10 kg tot en met 2020 waarna dit dan saam met die nominale markprys effens styg, aldus Figuur 2. 'n Reële markprys wat oor tyd swaarts beweeg, impliseer dat markpryse nie inflasie klop nie. Wat nie getoon word nie is dat produksiekoste vir aartappelverbouing oor tyd weer vinniger styg as inflasie (reële produksiekoste styg dus). Aartappelproduente is dus ook in 'n kosteknypang vasgevang.

In Figuur 3 word aartappelmarkprysse, mielimeel en witbrood se kleinhandelspryse in reële terme as 'n indeks aangegetoond. Pryse is afkomstig vanuit die onderskeie BFAP aartappel-, mielie- en koringbedryfsmodelle. Statistiese analyses toon dat aartappelmarkprysse en mielimeelkleinhandelspryse nie betekenisvol positief of negatief gekorreleerd is nie. Daar is dus nie oortuigende bewyse in die prysreeks teenwoordig dat die mielimeelkleinhandelspryse en die aartappelmarkprys in dieselfde rigting of in die teenoorgestelde rigting beweeg nie. Die gevolgtrekking dat wanneer mielimeelprys styg of daal, aartappelpryse ook sal styg of daal kan nie gemaak word nie, al blyk dit in Figuur 3 in die jare 2015 en 2016 die geval te wees. Die teenoorgestelde is ook waar dat wanneer die een prys daal, styg die ander nie noodwendig nie.

Deurlopende stygings in die minimum loon vir plaaswerkers kan arbeidsintensiewe bedrywe

Die stygging van meer as 50% in die minimum loon in 2013 het primêre landboubesighede, veral arbeidsintensieve bedrywe, erg geraak. Hierdie stygging volg op 'n tydperk van uitsonderlike prysstygings in ander insetkostes soos kunsmis, brandstof en elektrisiteit. Sedertdien het die koste van die vernaamste insette vir aartappelproduente bly styg en meer onlangs is aangekondig dat die minimum loon vir plaaswerkers tot 17% kan styg in 2018. Hierdie kom na die aankondiging van 'n nasionale minimum loon (NML) van R20 per uur per werker wat op 1 Mei 2018 in werking sal tree. Die voorstel is dat die landbousektor 'n vergunning in 2018 sal kry deur slegs 90% van die nuwe nasionale minimum loon (dus R18 per uur) te betaal. Figuur 4 wys hoe die minimum loon (Rand per uur) styg oor tyd. In 2018 en 2019 styg die minimum loon vir plaaswerkers dus met onderskeidelik 17% en 11%. Dit impliseer dat die landbousektor in 2019 ook R20 per uur sal betaal.

Volgens opname-inligting in vier aartappelproduksiestreke in Suid-Afrika was arbeid se bydrae tot die totale produksiekoste in 2012 tussen 4% en 8%. In 2016 het hierdie bydrae gestyg tot 11% gemiddeld vir die vier streke. Hierdie stygging in arbeidskoste, saam met ander stygings in insette, kan produente onder

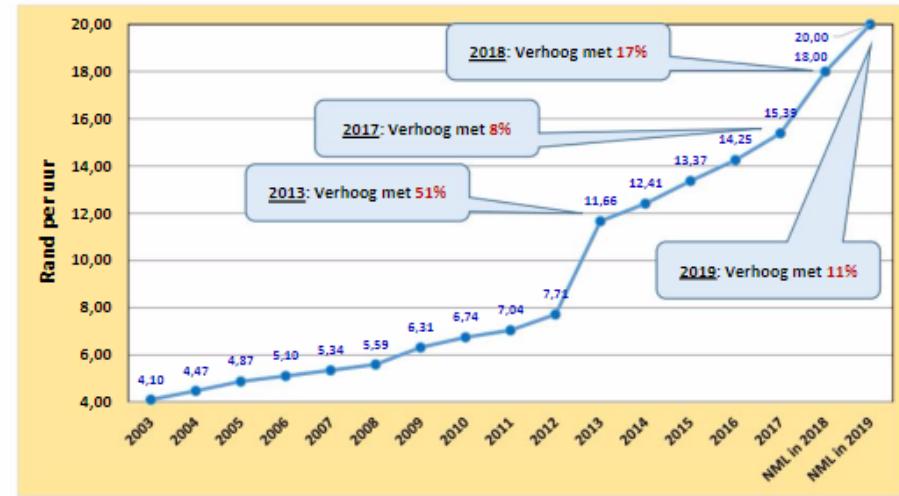

Figuur 3: Enkele styselprodukte se reële prysindeks (Des 2012 = 100)

geweldige finansiële druk plaas, veral in 'n omgewing waar markpryse laer neig soos in 2017.

Figure 5 en 6 duif die finansiële implikasie van die nuwe minimum loon aan op prototipe phase (of "tipiese" fase) in Limpopo (besproeiing), Sandveld (besproeiing), KwaZulu-Natal (moerproduksie) en die Oos-Vrystaat (droëland). Die gemiddelde addisionele besteding op arbeid vanaf 2016 na 2017 is byna

R150 000 per plaas, waar Limpopo se onmiddellike stygging R225 000 is. Vanaf 2017 na 2018 is die verwagting dat arbeidskostes met 'n gemiddeld van R360 000 per plaas vir die streke kan styg, gegee die 17% stygging in die minimum loon. Vir Limpopo beteken dit 'n stygging van R540 000, tussen R30 000 en R350 000 vir die Sandveld en KwaZulu-Natal en R241 000 vir die Oos-Vrystaat. Die gevolg is dat arbeidskoste sedert 2012 met tussen R760 000 en

Figuur 4: Nominale minimum loon vir plaaswerkers

R1.8 miljoen per plaas gestyg het. Die aanname word gemaak dat produsente geen arbeid aflê in 2016, 2017 en 2018 nie. Wat egter in die praktyk gebeur is dat aartappelprodusente sedert 2013 geweldig baie gemeganiseer het in die plant- en uithaalaksie, maar ook in die pakstoer (sien ook "A national minimum wage and the potato industry", CHIPS Januarie/Februarie 2017, bladsy 34).

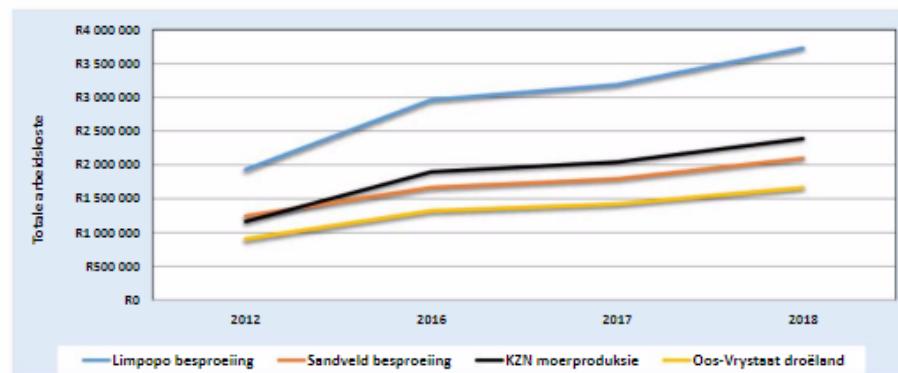
Die styging in arbeidskoste kan nie in isolasie gesien word nie en dit bly belangrik om ook ander insette se prysstygings in ag te neem ten einde die totale implikasie op die boerdery se kostestruktuur te

kan evalueer. Figuur 7 wys die tendense vir sekere kunsmistypes se prysse oor tyd vanaf Januarie 2012. Volgens die grafiek het die koste van MAP sterk toegeneem sedert die middel van 2014, terwyl die ander kunsmistypes sywaarts beweeg het. Die huidige projeksie is dat die prysse van kunsmis tot 2018 met 'n gemiddel van 13% kan styg. Hierdie styging is hoofsaaklik as gevolg van die aanname dat die Rand teenoor die VSA dollar kan verswak en dat die koste van Brent ruolie marginaal hoër kan verhandel. Wat die prys van brandstof betref, is die huidige projeksie dat dit sowat 7% hoër sal wees in 2018. Die makro-omgewing wat huidig die Rand

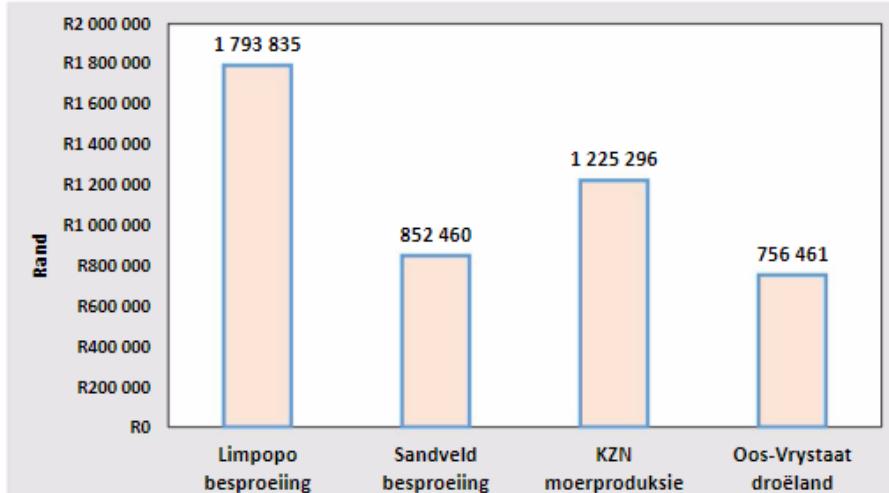
se prestasie teenoor ander geldeenheede bepaal, is geweldig onbestendig. Dit is dus belangrik om hierdie bewegings op 'n gereelde basis te evalueer, veral wanneer insetaankope beplan word.

Die styging in insetkostes se effek op die bruto marge (inkomste minus direk toewysbare uitgawes) vir die Oos-Vrystaat prototipe plaas word geïllustreer in Figuur 8 en Figuur 9. Die projeksies vir 2017 en 2018 is waarskynlike scenario's wat kan afspeel

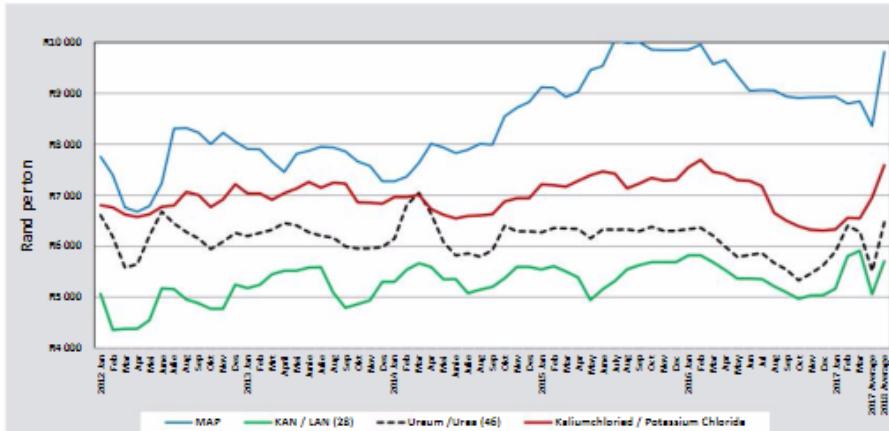
(gegewe 'n sekere stel aannames), aldus die BFAP aartappelbedryfsmodel. Dit is duidelik in Figuur 8 dat die hoër kostestruktuur in 2017 en 2018, tesame met laer geprojekteerde markprysse, 'n groot impak het op die winsgewendheid van die aartappelprodusent (sien die ooreenstemmende daling in die bruto marge in 2017 en 2018 in Figuur 9). Dus, ongeag die geprojekteerde opbrengste wat beter kan wees in 2017 en 2018 (Figuur 8), daal die bruto marge in 2017 en 2018 (Figuur 9).

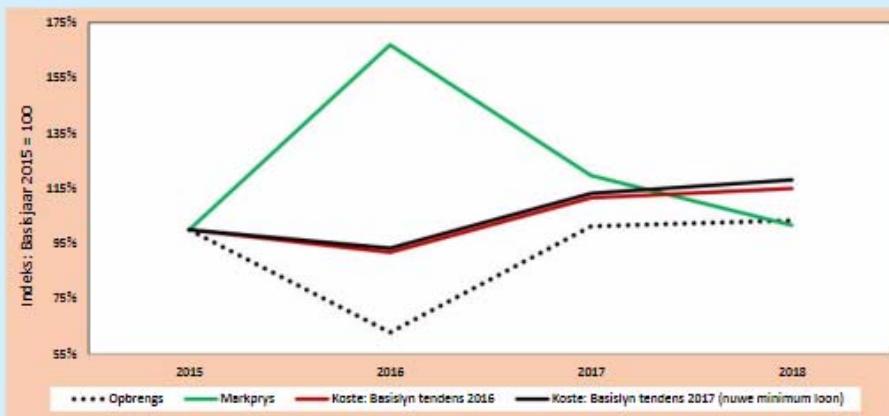
Figuur 5: Totale arbeidskostes per prototipe plaas vir 4 streke (2012-2018)

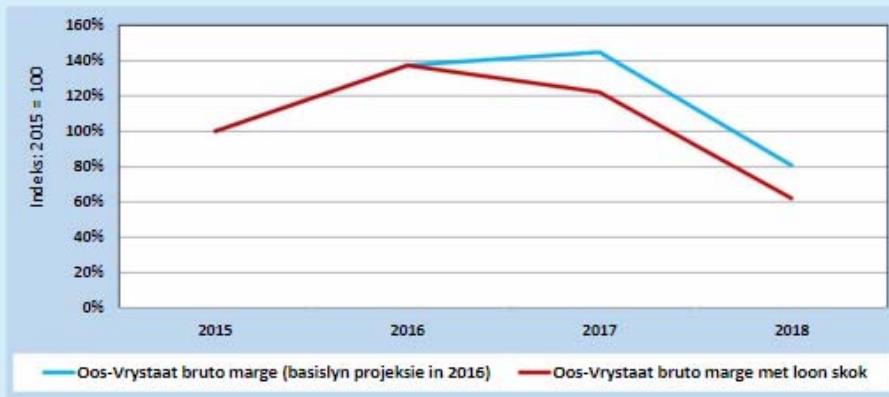
Figuur 6: Verskil in arbeidskoste tussen 2012 en 2018 per plaas vir die onderskeie streke (geen arbeid word afgelê nie)

Figuur 7: Kunsmis prystendense en 2017 & 2018 gemiddelde prys projeksie
Bron: Graan SA & BFAP, 2017

Figuur 8: Koste en inkomste drywers - Oos-Vrystaat prototipe plaas (2015-2018)

Figuur 9: Gekombineerde effek op bruto marge - Oos-Vrystaat prototipe plaas

Slotgedagte

Die verwagte stygging in arbeids- en ander insetkostes in 'n omgewing waar markpryse laer kan neig kan die kontantvloei en die finansiële weerbaarheid van veral arbeidsintensiewe bedrywe negatief beïnvloed word. Dit alles vind plaas in 'n tydperk van aansienlike onsekerhede in die ekonomiese, beide plaaslik en internasionaal. Die verwagting vir die mediumtermynbeskouing vir plaaslike ekonomiese groei reflekteer beter teenoor 2016 vlakke, maar is nog steeds aansienliker stediger teenoor groei gedurende die laaste dekade. Die lae verwagte ekonomiese

groeikoers kan verbruikersbesteding en privaatsktor investering negatief beïnvloed. Die verdere stygging in die minimum loon kan negatiewe implikasies inhoud vir groei in indiensneming, veral gegewe swakker ekonomiese vooruitsigte. Boerderybesighede sal dus kyk na die ekonomiese vatbaarheid van investering in meganisasie en ander tegnologieë wat agronomiese- en arbeidsproduktiwiteit bevorder. Die onbestendige vooruitsigte beklemtoon die belangrikheid vir deursigtige besluitnemming op plaasvlak, veral wat bemerkings, insetaankope en die investering in tegnologie betref. ☺